

OROBLE
 CIBOLE
 KOGUI
 DAMANA
 YUKPA
 WAYUNAKI
 ACHAGUA
 ROMANÍ
 ITTE ENAKA
 ENOJA NI DALINGI
 BARÍ
 TULE KICHWA
 WOUNÁN U'WA
 EMBERA HITNÚ CUIBA
 TATUYO TINIGUA PIAROASIKUANI
 ÑENGATÚ GUAYABERO SIRIANO SÁLIBA
 ACHAGUA
 CARAPANA PUINAVE PIAPOCO
 EDUÚRIA TARIANO CARIJONA KURRIPAKO
 NAMTRIK WANANO TUYUCA KUBEO BARÁ
 YANAICONA NASAYUWE DESANO PISAMIRA
 INGA PIRATAPUYO YURUTÍ BARASANO
 AWA PIT. UITOTO TUKANO MAKUNA
 TAWANO
 CABYARÍ COBOLAJE KAMENTSÁ KAKUA YUHUP
 COFÁN SIONA MIRAÑA
 TANIMUKA ANDOQUE
 COCAMA NONUYA
 MUINANE OCAINA
 TIKUNA
 BORA
 YAGUA

DESANO

Acuerdo Final para la Terminación del Conflicto Armado

Una publicación de
**La Oficina del Alto
 Comisionado para la Paz**
 y traducida por
MinCultura

I PÜ WEREÄ I'Í YEHBA MAJÄGÜ OPÜ, NÜGÜRI MAJARÄ MERÄ ERÄ WERETAMURARE (FARC)

Seis suburi maja erä wereniguira ahraa HABANA CUBAGÜË.

PUNTO 1:

MÄMA YEHBA DOHPA COLOMBIA DUHJAROCA:

I'í yehbare mohmericuburi: Peamasä, ñirä, dihpärimajarä ährípehrera, nugüri majarä, ñero masarë erä taricü ira pehrenugäjacü, dipaturi era yaa yehbarigüe, duhjanügajanijarare mohme masiracomä daja.

Dipaturi baarire ote masiracoma, oäro ariricü ahriracoma ñeri masa gariboro mariro, nee gahmequeäri mariroca daja. I yehba majägü opü ahrípererare oäro itamugücumi, eropirä yuhuropa ahriricü ariräcoma pare.

I. Dohpa injara yehbare bocaracüri, dohpa i'í mohmericüracuri daja:

- Opü yuju yehba bocagücumi, yehba mörare, yehba opaquererä, meröga oparare igü oburi yehbare, 3 millones de hectárea ahríroca irí yehba.
- Gajirä, wayuri niyure mera asü masiracoma.
- Irí yehbarire bocarä, mohme coreri masä dohpa ariracoma, üma, nome, nome pohräcuquererä, maräpü moöra nome, eropa ahricü—nügüri majara erä yehberire nürsunira irí yehbarire boca masiräcoma.
- Öpa mohmericüri merä baja gajino oterire boca masiracoma, eropa irä oäro aricürire bocaräcoma.

II. I'í yehbaguere dohpa isürocuri.

I yehbaguere 10 bojori pührüre ñero tariri deco merä pehrefugajaroca, ahrípererogüe.

Opa isuroca:

- Maäri ämusuröca.

**Acuerdo
de
Paz**

- Siaguri ämusuröca.
- Internet apisuroca mæta macarigäguere.
- Paga macari tærori majarerare, buheri wihiri, deco oari ahpisüroca oäro era ariborodohpa.
- Campo majarä era mohmerire, irí majare buhenira itamuroca erä mohmeri oäro waboro dohpa.

III. Mæta macärigämajare ära baaricærire oäro ïanææracoma

Oäro baricæ ahriburire weresererä sä'a ahriäracoma, oaboari maricäporo ahri buheracoma. Oäro amabaricæburire weresereräcoma.

IV. Ñero tarira yehbarire, baja itamuri ahriroca, eropirä bajara masä, irí itamurire bocaracoma.

PUNTO 2.

MASARÉ SI'Ú TARPEOBURI MAJA.

Erä mera dæhyasuri pehborro dohpa, ahripereri cüruri majara ohparä, dorera ñajamasiracoma masaré si'ú tarpeomorä, eropa ícæ gahme dæhyasuri pehreroca.

I. Masare si'ú tarpeodiaräre , gajira erä gahmebiricæ öpa waroca:

Yujurayeri cururi iacanjusuroca, erä aríracoma:

- Nugæri majarä perä (FARC-EP) erä ahriäracoma erä pepirire wereseremorä, era irire amura pæhræ opu, yujuñe doreriñere igæcumí.

II. Masaré si'ú tarpeomoräre oäro iädibusuroca. Oäro ïanurusuracoma, ñero èrare wabiriboro dopa.

III. Aripehrera masare si'ú tarpeori curire si'ú suröca , gagine weretamumorä.

Werenigui tauburi sare isuröca (radios), irire mohmemora sarë buhesuroca, oäro aricæ burire era buheborodopa.

IÄNÆRÆMORÄ

- Oäro weretamu amuburi maja, oäro aricæburi säre, guñaturari mera, wereniguburi sare opu itamugæcumí.

**Acuerdo
de
Paz**

- Masäta iire iänuracoma, opɛ iire imora sare itamugucumi, mɛta macari majaräre weresermorarë.
- Queoró iburi maja sare, irire mohmemora säre iäcunuguracoma. Era irire öaro iänuracoma.

IV. Queoro wacɛ masare, si'ú tarapeomorä bajara ahriracoma.

- Yuhuropa pepiri mera, masare si'ú tarapeodiari cururi erä idiarire imasiracoma (igualdad de condición)
- Dorerare beyemorare wereseresüroca, cedula moörare itamusuroca erä opaboro dopa. Eropira erä, erare itamuburi niyerure bocamasiracoma.

PUNTO 3.

GÄHMEQUEÄRI PEHRENGAJARIÑEE (FIN DEL CONFLICTO)

Yujuro mera pepiri merä gähmewejerire puhru mujüri ñehe, eropa ahricɛ peayucɛre wiariñehe ahraa (CFHBD) Y (D.A)

I öpa wacɛ diayeta gahmequeri pehrengajaroca, opɛ yarä surara sä, nɛgurimajara merä gamequeä duhracoma. Eropirä erä peayucɛre wiaracoma, opä inijarä nügüri majara ëra äricɛre gohtoracomä eropa gohrotonijara masä mera öäaro ariracoma.

- ONU majara era wiari peayucɛre ñeharacoma, iri mera masa wearacoma. (monumentos)
- Nugüri majara erä öpa ira puhru, era nɛgurimajara gahmenereburi yehbari ahriroca daja, 22 yehbari ahriroca (mahcäri).Í'í öpa iburi siete maja ahraa, 25 suburi mohmesüroca.
- 180 nɛri gohra í'í ahripehrerire ipeosüroca (6 aberi gohra ariroca). Öpa wacɛ opɛ yara surara irí yehbarire wiria pehrea waracoma.
- 35 gohra ahraa erä iburi, queoro erä irire iicɛ öaro waroca.
- Ure subu majarä í'irire itamuräcoma (opɛ- gobierno) ONU majara eropa äricɛ nɛgurimajara FARC-EP queoro wabiricɛ irire amuräcoma erä.
- Nɛgurimajara erä gɛyadiaro marïro, eräre ahpira yehbariguere wamasiracoma, 180 nɛri gohra í'í öpa ariroca.
- Öaro iädibusurä ariracoma, erä aripereri erä oparire erä ñero iricɛre era purumujürisubure.

**Acuerdo
de
Paz**

Erä wiari, erä peayucɥ, peayeri, era aigäcɥ, opɥ yarä surara neé garibosome. (macare)

- Erä ahriiri gohroni oäro iädiburo ahriiroca, erä oparire erä wiarisubure
- Peayucɥ wiariñehe: (CA) nuguri majära era peayucɥre erä wiarisubure, ONU majarä irire ñeharacoma í'irire wiapeocɥ äara, wereräcoma erä queoro irare í'í yehba majara masäre.

Öpa era í'irireñehe ariroca, i yehbare gahme wejerí pehrenɥgäjari ñehere imuroca. Erä nuguri majara sä pehrenɥgajaräcoma, oäro ahriiricuri pɥ arinügaroca pare.

Nuguri majära (FARC) í yehbare masä mera arinɥgäcoma pare, niyeru wajataburi majäre, masä mera öaro aricɥburi majarë, opanɥracoma.

Erä masä mera era arinɥgarisubure oäro buhesuracoma. Erä ahcawereräre bocajamasiräcoma, gajiropa marirä irodopa arimasiracoma, era mera äriira mera.

- Nome sarë, nuguri majara nome arinirare, erä nomerë öaro itamusuroca.
- Majirä nuguri majara arinira, irire wiriamutaniräre gahmequeari pehrenɥgajacɥ wirirä säre oäro iädibusüra ariracoma, era pagusumarare wasuracoma, igü majigü igü pehipro dopata itamusuracoma.

Masäre siú tarapeori masä ñajänɥgaja masiracoma daja.

- Nuguri majarä erä peayucɥre wiara pɥhrɥ, erä sä erä pepirí majäre, era idiari majare mohmeburi curu yujú curu iäcunüguräcoma (partido político)
- Erä saä, erä idiarire erä iborodohpa, niyerure bocamasira coma bojori nühcɥ, gajiräre erä ídiarire erä weresiriboro dopa.
- Gají cüruri majara í'rodopata era säa opara ñajámasiräcoma.
- Opɥ, wapicɥrä beyegɥcumi daja, nuguri majara erä peayucɥre wiara pɥrɥ, erä iburire beyemörare erä ariräcoma:

*Perä opɥ yara (gobierno)

*Perä nugurimajara (FARC)

Gají cururi majararë, masarë yujúdiaye wejerí masare cämotari saä ahriiroca. (Criminales)

Ahripereräre i yehbagueere ariräre opɥ, oäro iädibugɥcumi, gajiräre ñero ibiroborodopa, nuguri majara säre öaro iädigucumi erä öaro aricɥ erä ariborodopa.

- Yuju curú opɥ beyegɥcumi, masare yujudiaye gohrata wejeri masäre peobú. (comisión nacional)

**Acuerdo
de
Paz**

- Ahripereri cururi masäre siú tarapeodiari cururire opa oäro iädibugucumi. (partido político)

PUNTO 4.

Äpí mohmeri maja säa pehrenugajaroca, gají säa pehreroca mari duhpuré ñero irí saa. (marihuna)

I yehba majagup opa, nuguuri majara merä i äpí mohmerire pehrecup oäroca äri wereniguiñoma irí eropa wacü, gähmewejëri säa pehreroca. Eropiró irí apipogare duari säa pehrea waroca eropirä urecupbu majañehe ariroca irire pehoburi:

- Gaji oteri merecup iriré gohrotosüroca:
 - *Né macäri turori majarä irí äpire óte gohrotosome pare, eropiro äpí masäre masiña mariroca pare.
- Äpí pógare ujúri ñehere ämusoroca:
 - *Iriré ujúri masäre, era ococupburidohpa apisuröca, eropiro ocodohpa opa iriré apigucumi.
 - *Irire ujúri masäre oäro ianurösuroca, iriré erä ujú duhuborodohpa.
- I äpire, gajisäre, erä duharicuri säre öpa íí amusüroca:
 - *Turaro merä ire mohmeri säre, ianurösuroca.
 - *Eräre dihpuwaja moäburi säa ahriröca
 - *Irí merä erä niyeru bocará sä'are, irí merä erä gajinó asüra säre beyesüroca.
 - *Äpire erä mohmeburi sare (quimico) íí säre cämotasuroca.

PUNTO 5

Masä, nuguuri majara erä gähme wejëcup, ñero tarinirare öpa ariroca.

- Queoró wereniguiñi ñehe ahriroca (verdad)
- Queoró eräre osüroca- queoro dipuwaja moäsuroca (justicia)
- Erä ñero inirare amuräcoma (reparación)
- Eropira dihpaturí nee ñero í inemosome pare.
- Öpa ariroca irí (sistema):
 - Queoro ñero tarinirare itamusuroca.

**Acuerdo
de
Paz**

- Queoro eräre weretari dore süroca
- Eräre öaro iädibusuroca iriré erä amurisubu.
- Erä werenigüirisubure eräre öaro iädibusuräcoma, öaro ërá ariborodohpa.
- Bajarä masä íre itamuracoma
- Née dihpaturi, erä ñero irire erä inémosöme
- Ahripereräre dihpuwaja moäburiñehere amusuroca.
- Ñero tahrinira, aripehrre opu igu itamudiarire serëpimasiräcoma.
- Dohpa isücuri ire (mecanismo).
 - Yuhú curu, queoro era wereniguiburi, öaro erä aricuburi né dihpaturí erä ñero ínemöbiriburire, ámurä aríracoma
 - Ñero tahriniräre queoró ëraré, itamuriñehe aríroca queoró maja merä erä wereniguira puxu.

Irí curu erä iburí (objetivo):

- Queoró erä wereburire itamuräcoma
 - Erä ñero inirare, guxata ñero icarabu erä arí weretariçü iräcoma.
 - Oäro ahriburi maja puxu itamuräcoma
- Yuju cúru, nuxuri masa erä dédeoniräre amári masä aríracoma.
- Oä aríracoma déderenirare dohpa gohra wayurí arí buhé möra , eropira boje majarä dopa ariräcoma boje niyeru säre oparäcoma iríre erä mohmeboro dohpa.
 - Eropira erä déderiniräre iämaracoma opä inijara ëra acawereräre, itamuräcoma erä acawererä dohpa gohra waá, guxa acawererä dédereyurirä arí erä masiborodopa. Öpa erä icu irí amuro dopa dujaroca.
- Öari majäre ämuri masä öpa iräcoma: (JEP)
 - Öa dihpuwaja moäburi majäre ämuracöma, eropirä i yehba majä doreri arirödopata iräcoma. Eräre beyepéora puxru dipumaja moäracoma, erä ñero irä dipuware.
 - Eräre dipuwaja ibiricäma masíñamarä, masäre ñeha era ñero ira dipuware, masäre dírí, tarärä dipuwajare, májirä nomerë erä ñero ibirara dipujawajare, majirägäre erä mera erä aigara dipuwajare, iriré erä irä dipuwajare, erä dipuwaja moasuräcoma.

**Acuerdo
de
Paz**

- Öpa í'nira, yehheta eropa iabw, erä äri weretarí waja 5 a 8 bojori presu ariräcoma o presu isuräcoma. Gajirá ñero inira aríquererä, yehheta eropa í'ícarabw erä arí weretariábiri dipuwja, gajirápw erätä eropá í'ímä erä aricw, eropa inirá 15 o 20 bojori presu isuräcoma.
- Íre mohmerä magistrados waicwä ähriräcoma, eräre beyemöra PAPA yarä másä ahriracoma, gajira ONU majarä ahriräcoma, gajirá sa'ä itamuräcoma.
- Dohpa í'í erä ñero írare ämúsurocuri.
 - Gähmequeri, duhyasuri pehrenwägäjaro, ñero ñero erä irare amücw itamuroca.
 - Masarë gwá ñero taricw iábw, erä mäta íriré erä weretaricw, era ñero irare amucw öaro waroca. Eropá icw, ñero tarinira, erä yá yehbarigue dúhjamsiräcoma, eropigw opw eräre írí yehbarire wiágwumi daja.
- Ñero dipaturí era inemobiriburi ahraa.

Ahriperera erä, eropata iräca erä arí wereníguidirodopata , gahmewejerire duhräcaä, erä peayucwre wiapeocaä, dipaturí daja öaro merä ärii masä ñajanwgaräcoma daja.
- Umupeori mera, gwuyadiaro pepirí , mesa erä äiricwri itamusuroca.
 - I yehba majägw opw masä nwgurimajarä erä ñero taricw iniräre öaro iädibusünira ahriräcoma, erä öaro ariborodopa, arí buhemöra sarë ahpigwumi, nwguri majara saá (FARC) gwá sa'á "umupeorí mera, gwuyadiaro iäri merä" masarë buheracä, erä öaro ari buhemöra säre apigwumi, nwguri majara era turaró ñero í'ira yehbarire.
 - Nwgurimajara säa (FARC) gwá saä, "umupeorí merä, gwuyadiaró iäri mera" masarë buheracä,erä masä erä ericwri umupeoräca erä ärire yahbariguere arí yuriñoma opwre. Eropira erä arídiarodohpata iräcoma.

PUNTO 6

Erä wereguíniire, queoro isüborodopa öpa ahriroca.

Aripehreri erä wereniguira, queoro erä iborodopa iriré erä iänwuborodopa öpa isüroca.

- Yuhucurú ahriroca irire iänwuburi curu
 - Iriré ahripehriire iänwömöra erä bogotague ahriräcöma, erä öanwaw ahriräcoma:
 - *Opw yarä wera (3) ahriräcoma
 - *Nwguri majara sa'a wera (3) ahriräcoma

**Acuerdo
de
Paz**

- Öa iburi öpa ahriroca:
 - *Queoró wabirire, diasanugarire were amuräcoma .
 - *Öpa iräca erä ahrirare ianuräcoma, irí quoeoró waborodopa
- Masä merä irire gahmeneré weretamumuräcoma
- Yuhuñé eräre itamuburi ñeheré amuräcoma
 - Íiré 10 bojori gohra mohmé süroca, aripehreri erä íraca era ärirare ipeo masibocoma, nomeré turaro itamuräcoma, eropa aricü dihpari majarä saré turaró itamuracoma.
 - Yuhu pü CONPES waicuri püre iracöma, erä óaro mehmeborodopa.
- Gají niyeru íire itamuburi öpa ahriroca
- Öpa íí amusüroca
 - Departamento saä niyeru apiroca (gobernación)
 - Municipio saä niyeru apiroca (alcaldía)
 - S.g.p saä niyeru apiroca
 - S.g. de regalías saä niyerure apiroca, íí niyeru merä aripehreri erä idiarire itamusüroca
- Gají saä opa ariroca (empresas)
 - Gajira säre niyeru opari masä säre itamuri serësuroca
 - Íiri niyeru dederibirima öaro ahriracoma gajirä irire ianurumora, irire yajari ahrirá

ERÄ ÖPA WAROCA, ERÄ ARÏRARE ARIPEHRERÄ MASA ITAMURACÖMA

23 de junio 2016 äricü ópü yara masä eropa äricü nüguri majara merä öpa ari wereniguñora, eropirá yujuñe doreriñere iñoma, iriñehe ley estatuaría N° 156 de 2015 camara, N° 94 de 2015 senado, eropirá irire corte constitucional majarä amuñoma pare.

18 de julio 2016 ahricü yuhuñe doreriñehe merä C.379 de 2016 majañe merä corte constitucional majara “Öaá” mña idiarí arinjara, eropata waporö ärira iriñehere wiuñoma pahre, PLESBICITO waicuri ñeherere ämuñoma pahre. Í ñeherere masä era itamucü, gähme wejeri pehrenugäjaroca. Eropiró yoariboje öaro ariricüburipü, gähme wejeri marirö ariburipü gohronugajaroca pare.

**Acuerdo
de
Paz**

Capitulo Etnico

DIPARI MAJARÄ SAÄ OÄRO ÄHRIRICÛBURIRE ERÄ ÄRIRI YEHBARIRE, MAHİRÄ ÖPA ÄRI WERENIGUIÑOMA

(COMISION ETNICA PARA LA PAZ)

- Dipari majarä saä, opa merä, eropa aricÛ nügurí majära mera, öpa gÛa säre mÛa iracá, arí weretamuñoma.
- Opa, nÛguri majarä merä, diparí majarä saä erä oäro aricÛburire era itamudiacÛ iägÛ, erä eropa idiacÛ iarä oäroca aríñoma. Eropirä diparí majarä öpa arí wereniguiñoma: yoariboje ñero taricÛ, peamasä gÛare ñero íbirama, gÛa oparire gajirá ëmácama, gÛa yaá yehbarire gajirá gÛare nÛgÛwuiama, game wejëri masa saä gÛaré ñero taricÛ ia'amá. Eropiro dopagueré öaro pepiro merä iriré amucÛ, ñero ärricÛri í yehbare pehrenÛgäjacÛ yoariboje, gariboro marïro ährisüroca pare.

Gähme wejëri pehrenÛgäcÛ oäro aricÛburi, í í yehbare äricÛ, diparí majara saä öaro ariräcoma. Né gähme ðÛhyasori marïroca, nome saä yujuropata pépiri oparäcoma, gähme ðÛcawarinÛgaja wereniguiiri säa marïroca. Eropira diparí majara saä erä bahsita gähme öaro dorericÛ ariräcoma, erä bahsita erä yarä opararë acuricÛ ähriräcoma. Erä aricÛburire, erä pepirire, gajiräre äri imuracoma. Erä ñecÛsÛmarä erä ärirea yehbarire né gajirá ërare ëmasome.

- Diparí majara erä idiarire ümupeosüroca, eropiró erä idiarí merä, erä ärricÛburire goroweosüñamarïroca.
- Erä yaa yehbarire , erä pepirire umupeosüroca erä pepirí pehreri arirä; erä ärricÛburire säare umupeosüroca. Erä ya yehbari sare ñero gohroweo mohmesuñamarïroca. Eräre siú tarapeorä merä öaro mohmericÛ ariräcoma pare.

Diparí majara yaá yehbare, gajino mohmeri imöra, era iborocore, irí yehba majarare serëpi iaracoma dohpa. Erä serëpi iära pÛrÛ, masä era oäroca, gähmea erä aríra pÛhÛ, iriré isüroca, öpa ärricÛburaca gÛasä erä arí gojara merä mohmesuroca, diparí majara yaa yehba poecaguere.

Acuerdo
de
Paz

- Dipari majaräre siú tarapeori masä sä, ariperi suburi, erä weretamuc̣, erä iburire erä amuc̣ erä sä erä mera ahariracoma. Dipari majara sä oparä acusüracoma, oparä erä ariborodopa.
- Dipari majarare coremörare surara irodopa ährimorare erä säre iäcünug̣cuṃi op̣. Eropira dipari majara basita ariracoma masare coremöra pare. “DIPARÍ MAJÄRARE CORERI MASÄ” waic̣racoma (guardia indijena) op̣ta, öare dipari majärrare coremorä ahriräcoma, arí apig̣cuṃi.
- Äpí mohmeri masä saäre, diparí majara, erä ariri yehbarire, irire amusüroca. Ibumejêta dipari majarä erä äpi erä oparire cohasüñamariroca, mätagueta, gubuyegueta peémasiri masa erä opara ärituaya. Peamasä íí äpire erä turaro era mohmera yehbarire ämusuroca, diparí majara erä öaro aric̣bboro dopa.
- N̄guri majara , diparí majarareerä yä yehbariguere erä gämewejec̣ erä ñero tarirá wajare, era wereniguĩdirodopata irire amusüroca. Dipari majara pöra, n̄guri majara merä waniräre, erä acawererä pohro, erä pag̣ṣmarä pohro erä goeḍjaraburi saäre amüsuroca. Majirä nome, mamarä, erä n̄guri majara mera arinira erä wiriara p̣hṛ, eräre umupeorí mera g̣yadiaró iari mera, eräre iäracoma, erä yaa yehbari majara.
- Dipari majära saäre, erä queóro iburire iän̄r̄morare acuracoma. Op̣ yarä mera, eropa äric̣, n̄guri majära merä era wereniguirare erä quero iborodopa, opä erä ic̣ öaro ärric̣buri queoró waroca.
- Íí öpa erä iburí, né gaji op̣ ig̣ idiarire gohroweosome. (meteria presupuestal.

**Acuerdo
de
Paz**